

MEMLEKET EDEBİYATININ ROMANA YANSIYAN BİR YÜZÜ: FARUK NAFİZ
ÇAMLİBEL'İN *YILDIZ YAĞMURU* ADLI ROMANI

A Face of Country Literature that Reflects to Novel: Faruk Nafiz Çamlıbel's
Novel *Yıldız Yağmuru*

Servet TİKEN*

ÖZ

Yıldız Yağmuru, Cumhuriyet'in ilk yıllarında belirgin bir sanat algısı olan Memleket Edebiyatı kapsamında ürünler veren Faruk Nafiz Çamlıbel'in roman türünde verdiği eserdir. Üzerinde pek durulmamış bir eser olan roman, yazarın yaşamöyküsünden ve Anadolu duyarlılığından izler taşır. Daha çok şiir türünde etkisini hissettiren Memleket Edebiyatının, roman türünde de karşılık bulduğunu örnekleyen roman, hem yazarın tutumunu hem de dönemin egemen siyasal ve sanatsal algısını yansıtır. Bu doğrultuda roman, Memleket Edebiyatı algısının şekillendirdiği bir eser olması özelliğiyle önem kazanır.

Anahtar Kelimeler: Memleket Edebiyatı, Anadolu, Faruk Nafiz Çamlıbel, Yıldız Yağmuru

ABSTRACT

Yıldız Yağmuru is one of the novels of Faruk Nafiz Çamlıbel who created literary works as part of Country Literature which is mentioned as an art perception in the early years of Republic. The novel which is not studied much academically bears the stamps of Anatolia and biography of writers. Country Literature which is more dominant in the poetry, occurred also for novel, reflects the writer's attitude and also the prevalent politic and artistic perception. In this sense, the novel which is formed by Country Literature gain importance as a literary work.

Key Words: Country Literature, Anatolia, Faruk Nafiz Çamlıbel, Yıldız Yağmuru.

Giriş: Memleket Edebiyatı ve Faruk Nafiz

Millî Edebiyatın sesini Cumhuriyet yıllarında devam ettirerek "Memleket Edebiyatı" adıyla tanımlanan yönelimin öncü isimleri arasında sayılan Faruk Nafiz, Türk şiirinin en etkili şairlerinden biridir. 20. yüzyılın ilk yıllarından itibaren hem siyasal bir algı hem de kültürel bir motif olarak şekillenmeye başlayan Anadolu kavramını şiirine taşıyan Faruk Nafiz; dil, duyuş ve düşünce dünyası açısından kendinden sonra gelen şairler için de esin kaynağı olmuştur.

* Yrd. Doç. Dr., Atatürk Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Elmek: servettiken@atauni.edu.tr

Genç Kalemler dergisinde “Yeni Lisan” başlıklı makalenin yayımlanmasıyla başladığı kabul edilen Millî Edebiyat, II. Meşrutiyet sonrası ortaya çıkan düşünce ekollerinden ve özellikle Türkçülük akımından beslenerek millî konular etrafında ürünlerin verildiği bir dönemi tanımlar. Türkçenin sadeleşme sürecine yaptığı katkıdan dolayı bir dil hareketi olarak da anılan bu yöneliş, Tanzimat dönemi ile birlikte Türk şiirinde işlenmeye başlanan vatan, millet ve hürriyet gibi kavramları milliyetçi bir bakış açısıyla yorumlamaya çalışır. Mehmet Emin ve Ziya Gökalp gibi isimlerin öncülüğünde oluşan Millî Edebiyat, Yahya Kemal ve Mehmet Akif gibi şairlerin katılımıyla da yalın bir milliyetçi söylemin ötesinde karşılık bularak daha geniş bir yelpazede varlığını sürdürür.

Cumhuriyet’in ilanı ile birlikte Millî Edebiyat algısının etkileri görülmekle birlikte Türk şiirinin arayış sürecini belirgin düzeyde sonlandırıp yeni konular ekseninde ürünler vermeye başladığı görülür. Şerif Aktaş’ın tespitleriyle, Türk modernleşmesinin belli bir döneminde eser ve etkinliklerle kendisinden önceki dönemden ayrılan Millî Edebiyat dönemi, bu modernleşmenin yeni bir merhaleye ulaşmasıyla da yerini yeni bir döneme bırakır. Bu, Cumhuriyet döneminin ilk yıllarında Millî Edebiyat dönemi eserleriyle hazırlanan “memleket edebiyatı”dır (Aktaş, 2006: 187). Memleket Edebiyatı adıyla anılan bu dönemde memleket kurtarılmıştır. Artık Anadolu coğrafyası ve ülkenin kalkınması ön plandadır. Bunu da yapacak olanlar ülkenin kurtarıcılarıdır. Şairlerin çoğu Anadolu halk şairlerinin yolundan giderek yeni bir şiir yaratmaya çalışırlar. Bu dönemde yıllardır devam eden aruz-hece tartışmaları da Yahya Kemal’in etkisine rağmen hecenin mutlak hâkimiyetiyle sonuçlanır (Enginün 2004: 36).

Türk şiirinin gerek biçim gerekse içerik açısından değişmeye başladığı Tanzimat dönemiyle birlikte şairlerin dillendirdiği vatan kavramı, Memleket Edebiyatı ile somutlaşma zemini bulur. Bu dönemde ulusal kurtuluş mücadelesi başarıyla sonuçlanır ve vatanın sınırları çizilir. Millî Edebiyat döneminin tarihsel çağrışımlar eşliğinde hayaller ve heyecanlarla süslediği beş bin yıl ötesine giden vatanın yerini, Cumhuriyet’le birlikte bin yıllık yurt Anadolu coğrafyası alır. Memleket Edebiyatının şairleri bu doğrultuda Millî Edebiyat şairlerinin mirasını devralarak onların heyecanı ve gururuyla dikkatlerini Anadolu’ya yöneltirler. Anadolu, Memleket Edebiyatı şairlerinin elinde insanıyla, tarihiyle, kültürüyle ve tabiatıyla yüceltilen bir mutluluk ülkesinin adı olur.

Mehmet Kaplan, Cumhuriyet dönemi ile birlikte gelişen edebiyatın “memleket edebiyatı akımı”nı ortaya çıkardığını ifade eder. Kaplan, Memleket Edebiyatının yeni siyasal dönemin sunduğu barışçı havayla oluştuğu görüşündedir: “Cumhuriyet devrinin başlıca özelliklerinden biri, her sahada olduğu gibi, edebiyat sahasında da dikkatlerin Anadolu’ya yönelmesidir. Yüzyıllar boyu süregelen

yenilgiler sonucu cihangir Osmanlı Devleti'nin yıkılışı, eski Türk tarih ve kültürüne hâkim hayalî veya hakiki akıncılık temayüllerine son verir. Atatürk'ün "Yurtta sulh, cihanda sulh" prensibi Türk tarihinde benzeri olmayan bir barış devri açar. İstiklâl Savaşı'nda memleketin bitkin bir hale düşmesi de gerçekçi bir dünya görüşünün teşekkülünde rol oynar." (Kaplan 2006: 263) Kaplan'ın işaret ettiği gibi Memleket Edebiyatının gelişme imkânı bulduğu süreç, savaşların geride kaldığı bir dönemi kapsar. Dönemin şairleri de bu siyasal atmosferde Millî Edebiyat dönemindeki siyasal kurtuluş arayışlarının yerine, daha çok kalkınmayı ve eğitimi amaçlayan bir algıyı yerleştirmeye çalışırlar.

Millî Savaşın sonra Ankara'nın hükümet merkezi olması, edebiyatın gerek dil, gerekse zihniyet bakımından değişmesine sebep olur (Tanpınar 2000: 105). Öyle ki, toplumsal yaşantının her alanında gelişmeyi kendine amaç edinen Cumhuriyet, bu dönemde edebiyata da amaçları doğrultusunda işlevler yükler. Böylelikle "kısmen devletin desteklediği milliyetçilik ve geleneksel halkçılık özlemi" (Karpat 2009: 36) ile de hareket alanı bulan Memleket Edebiyatı, bir yönüyle Cumhuriyet'in ilk yıllarında sergilenen siyasal algının yansıması olarak değerlendirilebilir. Özellikle 1930'lardan sonra Halkevleri gibi resmî kurumlarla pekiştirilen halkçı ve köycü söylem, Memleket Edebiyatı ürünlerinde de varlığını gösterir.

Cumhuriyet ile birlikte ortaya çıkan Memleket Edebiyatının güçlü temsilcilerinden biri olan Faruk Nafiz, Anadolu'ya ait dikkatleriyle adından söz ettirir. Memleket coğrafyasına, bu coğrafyada yaşayan insanlara ve onların estetiğine hâkim olan şaire, "Han Duvarları" ile kazandığı şöhret, yıllar boyu işleyeceği konuyu buldurur (Enginün 2004: 37). Faruk Nafiz, böylelikle ilk dönem şiiirlerindeki dilden ve konulardan uzaklaşıp Anadolu'nun kaynaklarına eğilerek gerek söyleyiş gerekse estetik açısından yeni bir sanat algısı geliştirir. "Başka sanat bilmez, karşımızda dururken / Yazılmamış bir destan gibi Anadolumuz." (Çamlıbel 2012: 91) mısralarıyla bu algısını ifade eden Faruk Nafiz, Anadolu kavramını sanatıyla bütünleştirir.

Türk edebiyatında şair kimliğiyle tanınan Faruk Nafiz'in sanat algısına ait izlerin görülebileceği bir başka eseri *Yıldız Yağmuru* adlı romanıdır. Yazarın tek romanı¹ olan *Yıldız Yağmuru* Memleket Edebiyatı kapsamında gelişen Anadolu izliğine yer verilen bir eser olma özelliğiyle öne çıkar. Daha çok şiirde yansımaları üzerinde durulan Memleket Edebiyatı algısının roman türünde de gözlemlen-

¹ Faruk Nafiz'le ilgili araştırmalarda yazarın tek bir romanı olduğundan söz edilse de Ergin Özcan, Faruk Nafiz'in *Yıldız Yağmuru* romanının yanı sıra *Ayşe'nin Doktoru* adlı bir roman deneşmesinin de bulunduğunu ifade eder. Bk. (Özcan, 1993: 517)

nebileceğine örnek oluşturan *Yıldız Yağmuru*, Anadolu'nun hem insanı hem de coğrafyasıyla yol gösterici ve aydımlatıcı bir kaynak olduğuna işaret eder.

Yaşamöyküsünden İzler: Bir Aşk Romanı

Faruk Nafiz'in 1936 yılında yayımlanan *Yıldız Yağmuru* adlı romanı, iki kısımdan oluşur. İlk kısımda on iki; ikinci kısımda ise on beş alt bölüm yer alır. İlk kısımda romanın başkişisi Ahmet Ziya'nın ekseninde anlatı kişileri tanıtılarak romanın bütününde ele alınan aşk maceralarının ortaya çıkış süreci anlatılır. Romanın ikinci kısmında da yine Ahmet Ziya merkeze alınarak aşk maceralarının gelişmesi ve sonuçlanması aktarılır.

Roman, bir şirketin umumi kâtibi olan daha çok kazanma arzusu ve makam hırsıyla hareket eden zevk ve eğlence düşkünü Ahmet Ziya'nın yaşantısından bir kesit sunar. Romanın başında 34 yaşında ve evlilikten, ölümden kaçır gibi uzak duran biri olarak tanıtılan Ahmet Ziya'nın ahlaki kaygılar gözetmeksizin yaşadığı gönül maceraları anlatılır. Ahmet Ziya romanda, Leyla adlı bir genç kızdan kurtulma çabaları eşliğinde tanıtılır. Hamile olan ve Ahmet Ziya ile evlenme ümidi taşıyan genç kızla evlenmeyi, kurmayı amaçladığı parlak gelecekle örtüştürmeyen Ahmet Ziya, hem doğacak çocuktan hem de Leyla'dan kurtulmayı arzular. Bu düşüncelerle Leyla'yı terk eden Ahmet Ziya, İlyas Bey'in yalısında verilen bir davette Sara adlı evli bir kadınla tanışır. Güzelliğiyle eğlence salonlarının gözdesi olan Sara, Ahmet Ziya'yı yeni bir aşk macerasına sürükler. Sara'ya dostluk ve samimiyetle yaklaşarak kısa sürede kendine âşık eder. Evli bir kadınla sürdürdüğü ilişkinin mebus olma beklentisi önünde büyük bir engel olacağını düşünen Ahmet Ziya, bu ilişkiyi de sonlandırıp kendisini hayallerine kavuşturacağına inandığı zengin ve saygın bir çevrenin ileri gelenlerinden İlyas Bey'in kızı Belkıs'a yönelir. Gönül maceralarına ara verip Belkıs'la nişanlandığı gün, birkaç ay önce terk ettiği Leyla'nın doğum sırasında öldüğünü öğrenir. Leyla'nın ölümü, Ahmet Ziya'nın ileride yaşayacağı ruhsal bunalımların habercisi gibidir ancak asıl gönlünden atamayacağı duygu, Sara'ya duyduğu aşktır. Sara'nın kocası Hayri Mümtaz'ın hastalığında Sara'ya yaklaşmaya çalışan Ahmet Ziya, Hayri Mümtaz'ın ölümünden sonra ise Belkıs'tan ayrıldığını söyleyip Sara'dan af dileyerek onunla evlenme isteğini dile getirir. Sara ise Ahmet Ziya'ya olan güvenini kaybettiği için onun ısrarlı teklifini reddederek Şemsettin Ali ile evlenmeye karar verir. Leyla'nın ölümü, Sara'nın aşkına karşılık vermemesi ve Belkıs'tan boşanması Ahmet Ziya'yı büyük bir ruhsal bunalıma sürükler ve yaşadıklarından uzaklaşmak için bir buçuk ay sürecek olan Anadolu gezisine çıkar. Ahmet Ziya'nın bu yolculuğu onu ruhsal bir olgunluğa ulaştırır. İstanbul'a döndüğünde Belkıs'ın evlilik hazırlığında olduğunu öğrenerek mutlu olan Ahmet Ziya için en şaşırtıcı ve sevindirici gelişme ise Leyla'nın bir buçuk yaşında bir çocukla yanına gelmesi olur. Bunun üze-

rine Ahmet Ziya yanına Leyla'yı ve çocuğunu alarak yeni bir hayat kurmaya karar verir.

Ahmet Ziya'nın üç kadın ekseninde gelişen aşk maceralarını konu edinen roman, yazarın yaşamöyküsünden izler taşır. Faruk Nafiz'in Şükûfe Nihal'le yaşadığı ve evlilikle sonuçlanmayan aşk hikâyesi romanda kendisini hissettirir. Bu yönüyle otobiyografik özellikler taşıyan romanda yer alan Ahmet Ziya ve Sara arasındaki aşk ilişkisi, yazarın kendi yaşantısından bir kesit sunar.

Faruk Nafiz ile Şükûfe Nihal arasındaki aşk ilişkisi, iki şairin İffet Halim Oruz'un Erenköyü'ndeki köşkünde tanışmalarıyla başlar. Meşhur iş adamı Hamdi Başar'la evli olan Şükûfe Nihal, Faruk Nafiz'e duyduğu derin aşka rağmen boşanmayı göze alamaz. Faruk Nafiz, bu yıllarda görevli olduğu Ankara'dan, her hafta sonu trenle İstanbul'a gelir. Bu durum özellikle Ankara'da dedikodulara sebep olur (Kerman 2011: 201). Faruk Nafiz ile Şükûfe Nihal'in gizli aşkı, Faruk Nafiz'in evlenmesiyle son bulur. Faruk Nafiz'in birdenbire Azize Hanım adlı bir öğretmenle evlenmesi herkes tarafından şaşkınlıkla karşılandığı gibi Şükûfe Nihal'i de derinden etkiler ve Şükûfe Nihal, Faruk Nafiz'i bir daha affetmez (Argunşah 2011: 56).

Edebiyat dünyasının iki tanınmış isminin aşk hikâyesi hem yaşandığı dönemde hem de sonraki yıllarda ilgi uyandırır. İki şairin aşkı onların bazı şiirlerine ilham kaynağı olur. Şükûfe Nihal'in adını açıkça şiirlerinde anan Faruk Nafiz'in yanı sıra Şükûfe Nihal de Faruk Nafiz'in Anadolu'ya geçişi üzerine hasret ve ayrılık şiirleri yazar (Argunşah 2011: 57-58). İki ismin birbirlerine olan aşkı yalnızca şiirleriyle sınırlı kalmaz, romanlarında da bu aşkı yansıtan kesitlere yer verirler. Şükûfe Nihal'in *Yalnız Dönüyorum* adlı romanında anlatılan aşk, Faruk Nafiz'in *Yıldız Yağmuru* adlı romanında karşılık bulur.

Faruk Nafiz'in romanını Şükûfe Nihal'in aşkından esinlenerek yazdığı, yazarın yakın çevresi tarafından da doğrulanır. Kabataş Lisesi'nden Faruk Nafiz'in öğrencisi olan İlhan Geçer, dönemin tanığı olarak romanın gerçek bir aşk hikâyesinden izler taşıdığını Faruk Nafiz'in ölümünün ardından kaleme aldığı yazısında şöyle anlatır: "... Kabataş Lisesi'nde Faruk Nafiz'in öğrencisi oldum. Böylece onu daha yakından tanımak, derslerinden ve tatlı sohbetlerinden yararlanmak mutluluğuna eriştim. Kibar hâli, şık ve zarif giyinişi, yumuşak mizacı ve sıcak konuşmaları ile bizleri büyülediler. İsterdik ki onu hep karşımızda görelim, o hep anlatsın, biz hep dinleyelim. O sıra "Yıldız Yağmuru" adlı romanını yazıyordu. İsrar ve ıstıraklarımızı dayanamaz, zaman zaman bu eserinden bölümler okurdu bize. "Yıldız Yağmuru" onun, şair Şükûfe Nihal'le olan aşkının hikâyesidir. Şükûfe Ni-

hal de bu aşkı “Yalnız Dönüyorum adlı romanında dile getirmiştir.” (Geçer 1973: 13)

Yıldız Yağmuru romanına konu olan Ahmet Ziya-Sara aşkı Faruk Nafiz’in Şükûfe Nihal ile yaşadığı aşktan izler taşır. Hayri Mümtaz’ın eşi Sara ile Şükûfe Nihal benzer özellikler taşırken, Ahmet Ziya’nın yaşadıkları da Faruk Nafiz’in yaşamından kesitler sunar. Romanın başkişisi Ahmet Ziya, Faruk Nafiz gibi evli bir kadına âşık olur. Romanda da dedikodulara ve meraklı bakışlara sebep olan Ahmet Ziya-Sara aşkı, gerçek hayatta olduğu gibi Ahmet Ziya’nın evliliğiyle son bulur. Şükûfe Nihal’in Faruk Nafiz’i başkısıyla evlendiği için affetmediği gibi Sara da Ahmet Ziya’yı evlendiği için hayatından çıkarır.

Faruk Nafiz’in romanı, anlatı kişileri ve olay örgüsünün seyri açısından kendi yaşantısıyla belli yönleriyle benzerlikler taşır. Romanda aşkın işlenişinin yanı sıra Ahmet Ziya’nın yaptığı Anadolu yolculuğunun anlatımı da Faruk Nafiz’in yaşantısını anımsatır. Faruk Nafiz, 1928’de dönemin Maarif Vekili Mustafa Necati’nin başkanlığındaki Şark Vilayetleri Tedkik Heyeti’nde yer alır. Bu heyetle birlikte çıktığı gezide Sivas, Erzincan, Erzurum, Gümüşhane, Trabzon ve Kastamonu’yu tanıma fırsatını bulur (Birinci 1993: 18). Romanın kahramanı Ahmet Ziya da kısa süreli bir Anadolu gezisine çıkar. İstanbul’dan vapurla Karadeniz’e geçen Ahmet Ziya, sırasıyla Trabzon, Gümüşhane, Bayburt, Erzurum, Erzincan ve Sivas’ta bulunur. Böylelikle yazar, kendi duygu ve düşünce dünyasında büyük önemi olan Anadolu’yu kahramanı Ahmet Ziya için de etkili bir ilham kaynağı olarak romana taşır.

Ahmet Ziya’nın aşk maceraları ekseninde gelişen roman, yazarının yaşamöyküsünden izler taşıması bakımından otobiyografik bir değerlendirme yapma imkânı verir. Kendi yaşantısını belli yönleriyle yansıtan yazar, romanını düşünceleriyle de şekillendirir. Bu doğrultuda romanda Memleket Edebiyatının öncü ismi Faruk Nafiz’in memleketçi algısı, yitirilmiş değerlerin mekânı İstanbul ile saf ve duru Anadolu karşıtlığının ele alınmasıyla belirir.

Yitirilmiş Değerlerin Mekânı: İstanbul

Yıldız Yağmuru romanında İstanbul, olay örgüsünün gelişimindeki en etkili mekân olarak yer alır. Ahmet Ziya’nın apartmanı, Belkıs’ın babası İlyas Bey’in köşkü ve Sara’nın eşi Hayri Mümtaz’ın köşkü gibi kapalı mekânlar ile Kilyos, Eyüp ve Heybeliada gibi açık mekânlarıyla İstanbul, anlatıda ayrıntılarıyla aktarılır. Olay örgüsünün büyük bölümünü oluşturan Ahmet Ziya-Sara aşkının anlatıldığı mekânlar, İstanbul’un ahlaki bakımdan yozlaşmış kesimlerini bir araya getirmesiyle önem arz eder.

Ahmet Ziya'nın Sara ile tanıştığı mekân olan İlyas Bey'in yalısı, romanda İstanbul'un maddi açıdan doyuma ulaşmış, zevk ve eğlence tutkunu kesimini buluşturur. Ahmet Ziya'nın batılı yaşama biçiminin simgesi olarak değerlendirilebilecek smokini ve fôtr şapkasıyla katıldığı davetteki izlenimleri, yalığı dolduran kitlenin sınıfsal özelliklerini açığa çıkarır: "Salondakiler ayakta selamlaşıyorlar, tanışmayanlar birbirlerine takdim ediliyorlar ve hemen oradakiler hepsi son arkadaşlarını arar gibi bir vaziyette bulunuyorlardı. Ziya, bunların içinde, banka müdürü, tüccar, mühendis, mebus, muharrir, eski nazır ve vekillerden olmak üzere birçok tanıdığının dolaştığını gördü. İlyas Bey'in büyük isim merakı davetlilerden belli oluyordu: Hemen hiçbirisi, kendi mesleğinde, tanınmamış değildi." (Çamlıbel 1936: 13)

Romanda, yaşamlarını dans ve eğlencenin kuşattığı seçkin sınıfın, İstanbul'un geleneksel dokusunu yansıtan mekânlarından uzak durduğuna işaret edilir. Yeni bir yaşama biçimi benimseyen seçkin sınıf, değerlerini hatırlatacak bütün unsurlardan kaçınır. Bu durum, Hayri Mümtaz'ın eşi Sara'yı doğduğu Eyüp'e evlilikleri boyunca bir kez dahi götürmemesiyle aktarılır. Şişli'deki köşkte zengin bir çevreyle kurulan yeni yaşantı, yoksul ve geleneksel Eyüp'e sırtını dönmek zorundadır. Romanda, Sara'nın Ahmet Ziya'ya anlattıkları "cemiyet hayatı"nın kendine özgü yapısını sunar: "Ben, Eyüp'te doğmuş bir kızım. Şimdi Eyüp'ün nerede olduğunu ancak coğrafya kuvvetiyle buluyorum. Hayri ile evleneli on bir sene oluyor, bir kere doğduğum yere gidemedim. Kocam, kendi karısının Eyüplü olduğunu kimse bilmesin istiyor ve beni gezmek için bile göndermiyor... Zaten yaşadığımız cemiyet içinde Eyüp'ten gelen olmadığı için benim de oralı olduğumu bilen yok. Niçin? Boğaz, Ada, Beyoğlu gibi Eyüp de İstanbul'un bir parçası değil mi?" (Çamlıbel 1936: 43)

Romana konu olan İstanbul hayatı samimiyetten, sevgi ve dostluktan uzak bir biçimde aktarılır. Hayri Mümtaz'ın cenazesinde Ahmet Ziya, cenazeye katılan "seçme insanlar"ın tutum ve davranışlarını gözlemlerken yitirilen değerleri gözler önüne serer: "Cenaze, Hayri Mümtaz'a yakışacak kadar zengindi. Önde giden sayısız çelenkle arkadan gelen sayısız otomobil arasında Ziya, balolarda gördüğü bütün seçme insanların söz birliği etmiş gibi bulunmalarına şaşıtı. Ziya: "Cenazeye gelenlerle bu gece en mükemmel bir eğlence salonu doldurulabilir!" dedi ve şimdi ağlar gibi görünen bu yüzler, birkaç saat fasılayla, en neşeli maskelerini takabilirlerdi: "Bunlara topluluk olsun da, ister cenaze, ister balo hepsi bir!" (Çamlıbel 1936: 279). Ahmet Ziya'nın bu sözleri, içinde bulunduğu seçkin ve zengin sınıfa karşı bir eleştiri olarak romana yansır. Kendisiyle hesaplaşma sürecinin başlangıcı olan bu düşünceler, Leyla, Sara ve Belkıs'ın hayatından bir "Yıldız Yağmuru" gibi çıkmasıyla olgunlaşma sürecine girer.

İstanbul'da yalı ve köşklere düzenlenen eğlence toplantılarındaki insanlarla çevrelenen aşk maceralarıyla dolu hayatı Ahmet Ziya'yı ruhsal bir bunalıma sürükler. Kurtuluş ümidi olarak İstanbul'dan uzaklaşmayı görerek Anadolu'ya yolculuğa çıkar. Böylelikle romanda değerlerin yitirildiği İstanbul'un karşısına hem insanlarıyla hem de coğrafyasıyla saf ve duru Anadolu çıkar.

Ruhsal Gelişimin Saf ve Duru Mekânı: Anadolu

Yıldız Yağmuru romanının sonunda Anadolu, açık mekânlarıyla ele alınır. Anadolu'nun romana taşınması, Ahmet Ziya'nın vapurla İstanbul'dan Karadeniz'e doğru yola çıkmasının anlatımıyla başlar. Trabzon, Gümüşhane, Bayburt, Erzurum, Erzincan ve Sivas'ı kapsayan bir buçuk aylık gezi, anlatı kişinin iç dünyasını derinden etkileyerek onu ruhsal açıdan olgunluğa taşınması bakımından dikkat çeker.

Ahmet Ziya'nın, aşk maceralarının hüsrarla sonuçlanmasının ardından çıktığı Anadolu yolculuğu, hayatının dönüm noktasını oluşturur. Anadolu'yu tanımadan önce yaşantısındaki duygu, düşünce ve değer yargıları, daha önce hiç görmediği bir coğrafyanın insanlarıyla kaynaşması sonucuyla değişir. Ahmet Ziya'yı bu yolculukta ilk etkileyen Karadenizlilerin tabiata karşı vermiş oldukları mücadele olur. Kendi yaşadığı hayatla burada yaşayanların hayatlarını karşılaştırdığında hayata dair bildiklerinin anlamsızlığını anlar. Romanda, "Ziya, hayat kavgasının ne korkunç olduğunu da bilirdi, fakat Karadeniz sandalcılarının fırtınada gösterdikleri mukavemet karşısında bu malumatı da hiçe döndü." (Çamlıbel 1936: 373) ifadeleriyle Ahmet Ziya'nın Anadolu izlenimleri eşliğinde hayata bakışının değişmeye başladığı örneklenir.

"Anadolu'nun, okuduğundan ve dinlediğinden büsbütün ayrı bir yer"(Çamlıbel 1936: 374) olduğunu düşünmeye başlayan Ahmet Ziya, Zigana dağlarını aşarak Gümüşhane ve Bayburt'ta iki gün geçirdikten sonra Erzurum'a ulaşır. Tarihî şehri gördüğünde zihninde tasarladığı Anadolu ile burada gördüklerinin derin farklılığını kavrar: "Erzurum, Ziya'ya taşı, tuğlası hazırlanmış fakat henüz temeli atılmamış bir şehir görüldü. Hakikatte ise o, yapılacak değil, yıkılmış bir şehirdi. Sayısız muharebeden çıkan bir vücut gibi şehrin her yanında bir yara vardı ve devlet bu yaraları sarmak için ancak şimdi zaman bulmuştu. Ziya, burada uzak ve yakın tarihleri satır satır okudu. Erzurum'dan ayrıldığı gün, eski seferlerin hatırasında kalan derin uğultusunu duyuyordu." (Çamlıbel 1936: 375)

Erzurum'da tarihin derinliklerinden izler bulan Ahmet Ziya, Erzurum'dan Erzincan ve Sivas'a doğru ilerlerken köylülerin yaşantılarına tanıklık eder. Burada yaşayanlarla İstanbul'daki seçkin çevresinin arasındaki büyük uçurumu fark eder.

Bir yanda köylüye karşı içten bir saygıyı dile getirirken, bir yanda da eğitilmiş ve seçkin bir sınıfın temsilcisi olarak özeleştiri yapar: “Köyler asırlarca neden bu haldeydi? Niçin köylü asırlarca rahat bir nefes alamadı? Yüzlere bir güneş parçası gibi vuran saadetten neye bunlar mahrumdular? Ve sevindikleri zaman neye onların gülüşü, seyredenlerin kalbinde bir kördüğüm oluyordu? Ziya bu sualleri sıraladıkça, arkasından cevaplarını da hazırlıyordu: Bunlar, vazifesini yapmış adamlardı ve yalnız kendi vazifelerini yapmakla kanaat etmemişler, başkalarının yaptığı vazifelerin de hakkını ödemeye çalışmışlar, bu yüzden harap olmuşlardı. Kimsenin kendi üstlerinde bir hakkı kalmasını diye dışından, tırnağından arttırdığı, arttıramadığı ne varsa başkalarına vermişlerdi... Bu halkın kimseye borcu yoktur. Vazifesini yapanlar değil, yapmayanlar bile ondan hak almış. Gördüğüm manzaralar bunu gösteriyor, görmediklerim de kim bilir ne büyük hakikatler anlatacak!” (Çamlıbel 1936: 377)

Anadolu'nun karlı yollarında Ahmet Ziya; saflığı, duruluğu ve yalnızlığı gözlemler. Anadolu'da gördüğü her yerle kendi yaşadığı yeri ve karşılaştığı her insanla kendisini karşılaştırır. Önceleri “kadını sevmeyen neyi sever? Kadın sevgisini inkâr edenlerin ne cemiyeti, ne memleketi sevdiğine inanıyorum. Onun için çarpmayan yürek hiçbir şey için çarpmaz...” (Çamlıbel 1936: 188) diye düşünen Ahmet Ziya, Anadolu'yu tanıdıktan sonra yüreğine kadın sevgisinin yerine bambaşka bir aşkı yerleştirir: “Feragati bir kadından öğrenecek yerde bir ülkeden okumuş olaydım, felaketlerimin hiçbiri olmayacaktı ve ben yalnız kendi arzularının sınırı içinde hapsolan mahdud bir adama dönmeyecektim! Ruh, o kadar geniş ki, bunu bir kişiye hasretmek deliliktir... O, bütün kalabalıkları içine almak, onların sesleriyle dolmak için yaratılmış bir ülke iken, ben nasıl bu sonsuz çiftlikte yalnız bir nüfus besledim?” (Çamlıbel 1936: 378)

Ahmet Ziya Anadolu'dan İstanbul'a geldiğinde kendini arınmış ve ruhsal bir olgunluğa erişmiş olarak görür. “Damla iken bulanık, denizin içinde tertemiz... Bu yolculuk bana saffetimi kazandırdı.” (Çamlıbel,1936: 380–381) diye düşünen Ahmet Ziya yazarın ifadesiyle, İstanbul'a yepyeni bir vücutla döner (Çamlıbel, 1936: 379). Ahmet Ziya, Anadolu'da yaşayanların saf ve temiz duygularına karışarak aşk maceralarını geride bırakmış, gerçek aşk olarak yurt sevgisinin tadına varmış ve geçmişte yaşadıklarının pişmanlığını duyarak hayatına yeni bir başlangıç yapmıştır.

Ahmet Ziya'nın Anadolu gezisiyle ruhsal olgunluğa ulaşması, romana farklı bir dikkatle yaklaşmaya da imkân verir. Ahmet Ziya'nın olgunlaşma sürecinin ele

aldığı roman, bir yönüyle bildungsroman² özelliği gösterir. Türkçeye oluşum romanı diye aktarılan Alman Edebiyatı kaynaklı bu roman türü, bir insanın akıl ve duygu gibi manevi yeteneklerinin işlenişini, onun yaşadığı çağ ve toplumun istediği biçime girmesini, bu oluşuma katkısı olan maddi ve manevi etkenleri, geçirilen aşamaları ve sonunda da ulaştığı kişiliği ele alır (Aytaç 1990: 276). Bu doğrultuda Ahmet Ziya'nın serüvenini konu edinen roman, bazı yönleriyle Cumhuriyet'in ilk yıllarında siyasal ve kültürel alanlarda etkisini hissettiren memleketçilik algısıyla şekillenen bir oluşum romanı olarak da değerlendirilebilir.

Şiirden Romana Memleket Edebiyatı: Han Duvarları'ndan Yıldız Yağmuru'na

Yazarının yaşantısından izler taşıyan *Yıldız Yağmuru* romanının dikkat çeken bir başka yönü, Faruk Nafiz'in Memleket Edebiyatı eksenindeki algısını yansıtmasıdır. Türk şiirinde Anadolu coğrafyasının ele alınmasına önemli katkılar yapan Faruk Nafiz, romanında da benzer bir duyarlılığı hissettirir.

Faruk Nafiz, Millî Edebiyat döneminde görülen büyük ölçüde muhayyileye ve fikre dayalı Anadolu imgesini, Anadolu gerçeği ile tanışarak şiire taşıyan ilk şair olur (Birinci 1993: 40). 1922'de İstanbul'dan Anadolu'ya geçen şair, bu yıllardaki gözlemleriyle kaleme aldığı "Han Duvarları" adlı şiiriyle Memleket Edebiyatına en dikkat çeken ürünlerinden birini kazandırır. "Sanat" şiiriyle de öncülüğünü yaptığı memleketçi şiirin poetikasını sunan şair, Anadolu'yu gerek coğrafyasıyla gerekse insanların yaşantısıyla şiirlerine taşır.

Memleket şiirleri arasından seçtikleriyle daha önce şiir kitaplarında yer alan ancak içerik ve işleyiş açısından bu devrenin özelliklerine yakın olan şiirlerini *Çoban Çeşmesi* adı altında toplayan Faruk Nafiz, bu eseriyle edebiyat çevrelerinde büyük bir ilgi toplar ve Memleket Edebiyatının şiir sahasındaki klasik eserini verir (Birinci, 1993: 56). Cumhuriyet'in kazanımlarını, ilke ve inkılaplarını yücelttiği "Onuncu Yıl Marşı"³ ve Anadolu sevgisini dile getirdiği "Bizim Memle-

² Bildungsromana yakın roman türleri Entwicklungsroman (gelişim romanı) ve Erziehungsroman (eğitim romanı)dır. Entwicklungsroman'da gelişim, Erziehungsroman'da eğitim önem kazanırken, Bildungsroman'da manevi biçimlenme "kültür" ön plandadır. Bu nedenle Bildungsroman, kültür felsefesiyle beslenen bir tür olmuştur (Aytaç 1990: 276).

³ Cumhuriyet'in onuncu yıl kutlamaları için yazılan şiiri Faruk Nafiz, Kayseri Lisesi'nden öğrencisi olan Behçet Kemal Çağlar ile birlikte yazar. Vehbi Cem Aşkun, marşın ilk iki dizesinin Faruk Nafiz'e diğer kısımlarının ise Behçet Kemal'e ait olduğunu ifade eder. Bk. (Yücebaş 1974: 292)

ket” gibi şiiirleriyle de öne çıkan şair, “hecenin beş şairi”nden biri⁴ olarak adından çokça söz ettirmeyi başarır.

Anadolu konulu şiiirleriyle dikkat çeken Faruk Nafiz’in, 1929–1935 yılları arasındaki şiiirleri sayı bakımından daha önceki yıllara göre oldukça azdır. Milletvekili seçilme arzusunun gerçekleşmemesiyle birlikte 1935’te tekrar edebiyata dönen şair için bir sükûn devresi başlar (Birinci 1993: 57–58). İnci Enginün’ün ise “durgunluk devresi” (Enginün 2004: 37) adıyla tanımladığı dönemde Faruk Nafiz, memleketçi algıdan uzak, aşk konulu şiiirler kaleme alır. Şiiirlerinin sayıca azaldığı ve Anadolu izleğinden uzaklaştığı yıllarda kaleme aldığı *Yıldız Yağmuru* adlı romanıyla Faruk Nafiz, Anadolu üzerindeki duyarlılığını şiiirden romana taşır.

Sanatındaki durgunluk devresinin eşliğinde yazdığı romanıyla Faruk Nafiz, daha önce şiiirlerinde sıklıkla işlediği Anadolu konusunu bu kez roman türüyle ele alır. Aşk kırgınlıklarını Anadolu gençlerinin hayatlarında bulan “Ayşe”, “Ali”⁵ türünden şiiirleri (Enginün 2004: 39) kaleme alan Faruk Nafiz, romanında da, Ahmet Ziya adlı anlatı kişinin aşk kırgınlıklarını Anadolu coğrafyasıyla bütünleştirerek sonlandırır. Bu bakımdan Faruk Nafiz, şiiirlerinde vurguladığı Anadolu’nun, insan duygu ve düşüncelerini olgunlaştırma işlevini, romanında da aynı doğrultuda dikkatlere sunar.

Romanının kahramanıyla yaşantısı bakımından benzerlikler taşıyan Faruk Nafiz, düşünceleriyle de kurmaca kişisini yönlendirir. Romanın sonlarında Ahmet Ziya’nın Anadolu karşısında yaşadığı ilk şaşkınlık ve ardından Anadolu’yu anlamlandırma uğraşı, Faruk Nafiz’in “Han Duvarları”ndaki şaşkınlığından, “Çoban Çeşmesi”ndeki kavrayışına kadar geçen süreyi özetler. Ahmet Ziya’nın İstanbul’dan vapurla çıktığı Karadeniz yolculuğundaki ilk izlenimleri, sandalcıların fırtınaya gösterdikleri direnç karşısındaki şaşkınlıkla şekillenir. Anadolu’nun içlerine doğru ilerledikten sonra da “kalbine bütün gezdiği gezmediği yerleri, gördüğü görmediği yüzleri toplar.” (Çamlıbel 1936: 380)

Romanında İstanbul ile Anadolu’yu karşıt değerlerle sunan Faruk Nafiz, siyasal ve kültürel alanlarda etkisini hissettiren memleketçi algının bir tarafta Anadolu’yu yüceltirken, diğer tarafta İstanbul’a eleştiriler yönelttiği anlayışa ben-

⁴ Faruk Nafiz’in aruz vezni başarıyla uygulayan bir şair olduğu görüşünü ifade eden Kaya Bilgegil, “hecenin beş şairi” tanımlamasının hatalı olduğunu belirtir. Faruk Nafiz’in sözü edilen gruptaki şairlerden ayrı olarak ele alınması gerekliliğine vurgu yapar. Bk. (Bilgegil 2009: 51)

⁵ 1926 yılında yayımladığı “Ayşe Sana” ve 1927 yılında yayımladığı “Ali” gibi şiiirleriyle Faruk Nafiz, artık sevgiliye yalvaran, ondan gelecek tek taraflı ilhama bağlanan aşk şairi değil, Ayşe’lerin, Ali’lerin gönül maceralarını, Anadolu’nun gelenekleri doğrultusunda bu coğrafya ile bütünleşmiş şekliyle işleyen bir şair olur. Bk. (Özcan 1993: 128–130)

zer ifadelerine yer verir. Öyle ki, Cumhuriyet'in ilk yıllarında yayımlanan ve memleketçi algının yerleşmesine önemli katkılar sağlayan *Anadolu Mecmuası*'nda⁶ Haydar Necib'in yaptığı İstanbul-Anadolu karşılaştırmasıyla örneklendirilebilecek bu tutum, Faruk Nafiz'in romanında da karşılık bulur. Haydar Necib'in, "Bizim bildiğimize ve koca bir tarihin şahadetine nazaran İstanbul Anadolu'nun manevi-yeti huzurunda daima sükûta mahkûmdur. Her mukaddes şey önünde küçüklüğünü hissedenden günahkâr bir adam gibi İstanbul da Anadolu'nun muvacehesinde yalnız başını eğip bir hürmet vaziyeti almak mecburiyetindedir... İstanbul, Anadolu'ya şimdye kadar mütemadiyen ifnâ arzusuyla silah çekti. Bir cellât gibi Anadolu'nun üzerine çömeldi. Eğer Anadolu bu cellâdın elinden kurtuldu ise bunun sebebi münhasıran anayurdun ruhundaki kuvvettir..." (Haydar Necib 2011: 460–461) ifadeleriyle dile getirdikleri, Faruk Nafiz'in düşünce kaynağının açıklayıcısıdır.

Ahmet Ziya'nın ruhsal olgunlaşmasını Anadolu'yu tanımaya bağlayan Faruk Nafiz, romanında memleketçi algıyı yansıtan ifadelerine yer verir. Romanda İstanbul'un yozlaşmış insan tipini temsil eden Ahmet Ziya'nın Anadolu üzerine düşünceleri, İstanbullu bir seçkinin Anadolu karşısındaki utancını aktarır: "Memleket ona zengin bir çerçeve içinde tozlanmış bir resim hâlinde aksetti... Çerçevenin parlaklığını resme verebilmek için ne kadar çalışmak lazımdı! Ziya, kendi gibi, benliğini bir hevese kaptıran insanların vazifelerini yapmadıklarına inandı. Dıştaki hayatı içeriye nakletmek için kendisinin, kendine benzeyenlerin alâkası lazımdı. Bu alâkayı başka yolda tüketenlerin cinayetini bir bıçak yarası gibi kalbinin üzerinde duydu." (Çamlıbel 1936: 378–379)

Faruk Nafiz'in yaşamöyküsünün yanı sıra düşüncelerinin etkisiyle de şekillenen roman, Cumhuriyet'in ilk yıllarında belirgin bir sanat algısı olan Memleket Edebiyatının roman türüne yansımaları olarak değerlendirilebilir. Böylelikle *Yıldız Yağmuru*, daha çok şiir türüyle varlık kazanan Memleket Edebiyatının roman türünde de karşılık bulduğunu örnekler.

Sonuç

Türk edebiyatında şiirleriyle öne çıkan Faruk Nafiz'in roman türünde verdiği eseri *Yıldız Yağmuru*, yazarın hem yaşamöyküsünden hem de düşüncelerinden izler taşır. Yazarın üzerinde çok fazla durulmayan bu romanı, yazara dönük bir okumanın yanında toplumsal bir okuma yapmanın da imkânını verir.

⁶ Faruk Nafiz'in *Canavar* adlı manzum piyesinden de bir bölüme yer verilen *Anadolu Mecmuası*, 1924–1925 yıllarında 12 sayı yayımlanmıştır.

Memleket Edebiyatı algısının yerleşmesiyle birlikte Anadolu'ya ait gözlem ve düşüncelerini eserlerinde dile getiren şair ve yazarlar arasında yer alan Faruk Nafiz, *Yıldız Yağmuru* adlı romanıyla yozlaşmış bir hayatın mekânı olan İstanbul'un karşısına saf ve temiz Anadolu coğrafyasını çıkarır. Romanın başkişisi Ahmet Ziya ekseninde kurguladığı romanda, onun sıradan aşk maceralarından yurt ve insan sevgisine yönelen değişimini konu edinir. Anadolu'da daha önce farkına varmadığı yeni değerlerle tanışıp ruhsal olgunluğa erişen Ahmet Ziya'nın yaşadıklarının anlatımıyla Faruk Nafiz, kendi yaşantısını bir yönüyle romanlaştırır. Anadolu eksenindeki düşünceleri ve kendi hayatından kesitlerle şekillendirdiği romanıyla, Memleket Edebiyatına roman türüyle katkı yapar.

Yazarının hayatı ve düşüncelerini yansıtan, olay örgüsünün merkezinde yer alan Ahmet Ziya'nın ruhsal olgunlaşma sürecini konu edinen roman, taşıdığı oluşum romanı ve otobiyografik özelliklerle dikkat uyandırır. Ayrıca roman, şiirleriyle ün kazanmış Faruk Nafiz'in Anadolu duyarlılığının roman türünde de karşılık bulduğunu göstermesi bakımından önemlidir.

KAYNAKÇA

- AKTAŞ, Şerif (2006). "Millî Edebiyat Dönemi (1911–1923)", *Türk Edebiyatı Tarihi* C.3, İstanbul: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, ss. 187–273.
- ARGUNŞAH, Hülya (2011). *Bir Cumhuriyet Kadını Şükûfe Nihal*, İstanbul: Timaş Yayınları.
- AYTAÇ, Gürsel (1990). *Edebiyat Yazıları I*, Ankara:Gündoğan Yayınları.
- BİLGEGİL, Kaya (2009). "Şiir ve Mabadı", *Cehennem Meyvası*, Erzurum: Salkım Söğüt Yayınları, ss.7–55.
- BİRİNCİ, Necati (1993). *Faruk Nafiz Çamlıbel İnceleme-Seçmeler*, İstanbul: Boğaziçi Yayınları.
- ÇAMLİBEL, Faruk Nafiz (1936). *Yıldız Yağmuru*, İstanbul: Kanaat Kitabevi.
- ÇAMLİBEL, Faruk Nafiz (2012). *Han Duvarları*, -Toplu Şiirler-, İstanbul: YKY.
- ENGİNÜN, İnci (2004). Cumhuriyet Devri Türk Edebiyatı, İstanbul: Dergâh Yayınları.
- GEÇER, İlhan (1973). "Faruk Nafiz İçin", *Hisar*, S. 120, ss. 12–14.
- Haydar Necib (2011). "İhkak-ı Hak", *Anadolu Mecmuası*, haz. Arslan Tekin, Ahmet Zeki İzgöer, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, S. 12, ss. 460–462.
- KAPLAN, Mehmet (2006). "Cumhuriyet Devrinde Memleket Şiirleri ve Faruk Nafiz Çamlıbel", *Türk Edebiyatı Üzerine Araştırmalar 2*, İstanbul: Dergâh Yayınları, ss. 263–268.
- KARPAT, Kemal (2009). *Osmanlı'dan Günümüze Edebiyat ve Toplum*, İstanbul: Timaş Yayınları.

- KERMAN, Zeynep (2011). "Faruk Nafiz Çamlıbel'den Şükûfe Nihal'e Mektuplar", *Yeni Türk Edebiyatı*, S.3, ss. 201–221.
- ÖZCAN, Ergin (1993). *Faruk Nafiz Çamlıbel Hayatı ve Eserleri*, Erzurum: Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi.
- TANPINAR, Ahmet Hamdi (2000). "Türk Edebiyatında Cereyanlar", *Edebiyat Üzerine Makaleler*, İstanbul: Dergâh Yayınları, ss. 104–130.
- YÜCEBAŞ, Hilmi (1974). *Faruk Nafiz Çamlıbel Bütün Cepheleriyle Hayatı Hatıraları Şiirleri*, İstanbul: Yayılcık Matbaası.